

”Hänellä ei ole vaatteita ensinkään!”

KERSTIN STENIUS

Marraskuun alussa järjestettiin Oslolla yli 50 tutkijalle, hallintovirkamiehelle ja kenttätöiden edustajalle sekä lehdistölle seminaari, jonka lähtökohtana oli juuri ilmestynyt kirja ”Alcohol – No Ordinary Commodity” (Alkoholi – ei tavallinen kulutustavara) (Babor & al. 2003).

Kirja seuraa kahta aikaisempaa WHO:n projektia, jotka ovat analysoineet alkoholipolitiikan suhdetta kansanterveyteen. Ensimmäisen tuloksena oli ura uurtava kirja Alkoholipolitiikka – kansanterveydellinen näkökulma (Bruun & al. 1975), joka väkiinnutti kokonaiskulutusnäkökulman, toisena oli Alkoholipolitiikka ja yhteinen hyvä (Edwards & al. 1996), joka mm. oli tietopohjana Euroopan alkoholin vastaiselle toimintasuunnitelmalle. Uudella siniharmaalla teoksella on suuret mahdollisuudet tulla yhtä merkittäväksi kuin edeltäjänsäkin, eikä vähiten siksi, että se on niin pedagoginen. Nyt on myös olemassa selvä ”sosiaalinen tilaus” tämältyypisistä käyttäjäystävällisistä alkoholipolitiikkaan liittyvästä tiedosta aikana, jolloin kulutusmalleissa ja politiikassa tapahtuu dramaattisia muutoksia

Pääpuhujina Oslolla oli kirjan tekijöistä kolme. Ingeborg Rossow (Norja) esitti tiivistelmän kirjan ensimmäisestä osasta, jossa käsitellään alkoholin kulutuksen laajuutta maailmassa

ja kulutuksen roolia kuolemantapauksissa ja sairauksissa. Sally Casswell (Uusi-Seelanti) kuvaili lähtökohtanaan kirjan kolmas osa kansainvälisen alkoholipolitiikan rooleja ja vallanjakoa.

Thomas Babor (USA) esitteli kirjan pääjakson, tieteellisen tiedon siitä, miten tehokkaita erilaiset alkoholipoliittiset interventiot ovat, käyttäen jaotteluna panostusten vaikutuksia käyttäytymiseen, arviota tieteellisten todisteiden laajuudesta ja lopuksi kustannusten arviointia. Tuskin yllättäen kirjassa tuodaan esiin, että perinteisen pohjoismaisen alkoholipolitiikan tukipilarit, ts. toimenpiteet, joilla fyysisesti sekä veroin ja maksuin rajoitetaan alkoholin saatavuutta, ovat tehokkaimmat ja halvimmat. Liikenne- ja terveysministeriön saavat myös korkean arvosanan. Seuraavaksi tehokkaimpia toimenpiteitä ovat anniskeluohjelmien valvonta, paikallinen toiminta ja hoito. Valvonta ja paikallistoiminta ovat kuitenkin kalliita ja niiden pitkän aikavälin vaikutus on epävarmaa. Hoitoa suunnataan vain riskiryhmille ja se on suhteellisen kallista. Valistuksen ja viestinnän osalta ei kirjan mukaan ole oikeastaan dokumentoitu mitään vaikutuksia.

Pääpuhujia seurasi suuri paneeli, joka edusti eri paikallisia viranomaisia ja toimintaryhmiä. Siinä käytiin keskustelua siitä, miten käytännön toimintaan vaikuttaa tieto eri poliittisten toimenpiteiden tehokkuudesta.

Oslon-seminaarista sai vaikutelman, että Norja on hyvin varustautunut sitkeään, tietoon

pohjautuvaan alkoholipoliittiseen puolustustaisteluun ja että juuri ilmestynyt kirja otettiin vastaan tervetulleena aseena. Norjalla on tietenkin epätavallisen hyvä alkoholipoliittinen perusta, myös pohjoismaisessa vertailussa. Oslolla ei ainoastaan raittiusjärjestö kehottanut kamppailuun, seuraava teki myös hallinto, ja jopa ravintolaelinkeinon edustaja oli sääntelylle suojea. Tutkimusjohtaja Knut Brofors sanoi, että alkoholipolitiikka ei ole suuri kiistakysymys Norjan politiikassa. Julkisen keskustelun puute voi johtua siitä, että politiikalla on niin vahva legitimi-teetti. Suuri yksimielisyys vallitsee siitä, että alkoholihaitat täytyy hoitaa. Poliitikot tekevät edelleen normatiivisia valintoja, heillä on toimintamahdollisuuksia ja he ovat yhä enemmän vastaanottavia tutkimuksen argumenteille.

Suomessa järjesti sosiaali- ja terveysministeriö kaksi viikkoa myöhemmin keskustelutilaisuuden, jonka aiheena oli hallituksen uusi alkoholipoliittinen ohjelma, joka lanseerataan keväällä 2004. Viitisenkymmentä henkilöä, jotka edustivat tutkimusta, hallintoa, hoitoa, eri vapaaehtoisjärjestöjä ja elinkeinoelämää, oli yhdessä lehdistön kanssa kutsuttu Säätytalon Helsinkiin keskustelemaan siitä, miten hallituksen alkoholipoliittisia linjauksia tullaan toteuttamaan. Peruspalveluministeri Liisa Hysälä ja ministeriössä alkoholisioista vastaavat korkeimmat virkamiehet esittelivät ohjelman pääpiirteet, Stakesin tutkijat ker-

¹Julkaistu pääkirjoituksena *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift -lehdessä numerossa 6/2003. Suomenos: Arja Aarnio.*

toivat tutkimuksen roolista seurannassa ja tämän jälkeen oli vuorossa yleinen keskustelu seminaarin osanottajien kanssa.

Alkoholiohjelman tavoitteena (ks. www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/1102/index.htm) on alkoholista aiheutuvien haittojen vähentäminen. Ministeri puhui jopa suomalaisen alkoholikulttuurin muuttamisesta, mikä ei ole kovin vähäpätöinen pyrkimys. Ohjelmassa keskitytään turvaamaan lapsuus alkoholin aiheuttamilta haitoilta, vähentämään alkoholin riskikäyttöä sekä kääntämään alkoholin kokonaiskulutus laskuun.

Pääasiallisiksi keinoiksi ehdotetaan yhteiskunnassa ja eri hallinnonaloilla käytettävissä olevien keinojen koordinoitua. ”Alkoholiohjelma perustuu julkisen vallan, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoiselle kumppanuudelle.” Ennen kaikkea toivotaan kunnilta aktiivista ennalta ehkäisevää työtä ja hoitotyönsä tehostamista. Monopoli tulee säilyttää, hintapolitiikan vaikutuksia tulee seurata ja olemassa olevaa lainsäädäntöä noudattaa. Liikenneturvallisuustyön tulee olla laaja-alaista. ”Alkoholiohjelmaan liittyvällä viestinnällä lisätään edellytyksiä alkoholinkäytön hallinnalle ja terveellisten elämäntapojen edistämiselle.”

Tavoitteet tulee toteuttaa valtion talousarvion puitteissa. ”Kunnat, järjestöt ja elinkeinoharjoittajat päättävät omien voimavarojensa puitteissa omasta toiminnastaan.” Miljoona euroa on osoitettu ohjelman toimeenpanoon, lisäksi voidaan joitakin terveyden- ja sosiaalihuollon sekä Raha-automaattiyhdistyksen varoja suunnata tavoitteiden toteuttamiseen.

Kun ajatellaan Suomen kanalta dramaattisia muutoksia vuonna 2004 – veronalennuksia, matkustajatuontisäännön purkamista ja odotettua lumivyörynkaltaista yksityistuntoita Virosta –, sekä alkoholiohjelma että reaktiot seminaarin aikana antavat aihetta huoleen. Tavoitteet, kulutuksen ja haittavaikutusten vähentäminen sekä alkoholikulttuurin muuttaminen, vaikuttavat epärealistisilta. Monet esitetyistä keinoista, yhteistyö eri intressit omaavien osapuolten välillä, koordinoitua sellaisenaan ja viestintä, eivät ole osoittautuneet tehokkaiksi (Babor & al. 2003). Muiden keinojen osalta, esim. hoidossa ja kuntien ennalta ehkäisevässä työssä, resurssien tarvetta on aliarvioitu.

Huolimatta siitä, että Suomesa tilanne on monin tavoin vaikeampi kuin Norjassa ja että tämä voi synnyttää turhautumista, olisi voinut odottaa joitakin

kriittisiä puheenvuoroja koekeneiden asiantuntijoiden joukosta. Mutta ne loistivat poissaololaan. Pikemminkin ilmaistiin tyytyväisyyttä linjauksiin samalla, kun monet käyttivät tilaisuutta hyväkseen taittaakseen peistä oman toimintansa tarpeesta saada erityistukea.

Oliko tämä esimerkki siitä, mitä Christoffer Tigerstedt ja Thomas Karlsson artikkelissaan (NAT 6/2003) kutsuivat ”ristiriitoja kaihtavaksi, tuppisuiseksi suomalaisiksi demokratiaksi”?

Pessimistinen tarkkailija voi pelätä, että Suomen alkoholipolitiikka on muuttunut fiktiiviseksi kudelmaksiksi kuten H. C. Andersenin sadussa keisarin uusista vaatteista. Loimi on ohentunut näkymättömäksi ja kude on erityisen haurasta lankaa. Kuitenkin illuusioita pidetään yllä.

”Eikö se olekin suurenmoista!” sanoivat nuo kaksi kelpo virkamiestä. ”Teidän majesteettinne, suvaitkaapa vain katsella tätä mallia ja näitä värejä!” Sitten he näyttivät tyhjiä kangaspuita, sillä he luulivat muiden toki näkevän kankaan. – – ”Se on erinomaista, ihanaa, suurenmoista! Kuului suusta suuhun, ja kaikki olivat kankaaseen erittäin mieltyneitä.

Kunnes pieni lapsi tokaisi: ”Mutta eihän hänellä ole vaatteita ensinkään!”

KIRJALLISUUS

BABOR, THOMAS & CAETANO, RAUL & CASSWELL, SALLY & EDWARDS, GRIFFITH & GIESBRECHT, NORMAN & GRAHAM, KATHRYN & GRUBE, JOEL & GRUENWALD, PAUL & HILL, LINDA & HOLDER, HAROLD & HOMEL, ROSS & ÖSTERBERG, ESA & REHM, JÜRGEN & ROOM, ROBIN & ROSSOW, INGEBORG: Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and pub-

lic policy. Oxford University Press, 2003

BRUUN, KETTLI & EDWARDS, GRIFFITH & LUMIO, MARTTI & MÄKELÄ, KLAUS & PAN, LYNN & POPHAM, ROBERT E. & ROOM, ROBIN & SCHMIDT, WOLFGANG & SKOG, OLE-JØRGEN & SULKUNEN, PEKKA & ÖSTERBERG, ESA: Alkoholipolitiikka – kansanterveydellinen näkökulma. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 26. Helsinki 1975

EDWARDS, G. & ANDERSON, P. & BABOR, T. F. & CASSWELL, S. & FERRENCE, R. & GIESBRECHT, N. & GODFREY, C. & HOLDER, H. D. & LEMMENS, P. & MÄKELÄ, K. & MIDANIK, L. T. & NORSTRÖM, T. & ÖSTERBERG, E. & ROMENSJÖ, A. & ROOM, R. & SIMPURA, J. & SKOG, O.-J.: Alkoholipolitiikka ja yhteinen hyvä. Helsinki: Edita, 1996.